

La primària des de la gestió

Jaume Cela*

Introducció

Amb tot el rebombori que ha organitzat la nova implantació del sistema educatiu, les etapes de l'educació infantil i de la primària han quedat en un segon terme. Com la Blancaneus del conte —o si us ho estimeu més, com l'Aneguet lleig— aquestes dues etapes esperen que algun príncep estigui disposat a des-sencantar-les, a treure-les del bany maria on estan submergides. La secundària bull i el debat que ha provocat és molt interessant.

Hem de ser justos: la secundària ha patit els canvis més visibles, més destacats, més significatius —per dir-ho amb el llenguatge que hem anat aprenent a utilitzar— que, a més a més, s'han donat en una concepció comprensiva de l'ense-

nyament —aprenentatge que en aquesta etapa és una gran novetat, perquè l'antic batxillerat tenia, per damunt d'altres consideracions, un caràcter selectiu, i la formació professional patia una crisi que es generava en els seus inicis.

La teoria reformista —que era ben viva en algunes escoles reformades abans de la reforma— ha volgut girar com una mitja alguns pressupòsits que justificaven la manera d'ensenyar l'ordenació anterior. La secundària obligatòria i la postobligatòria han generat un índex molt apreciable de reflexió, i els problemes que viu aquesta etapa —alguns dels quals ja eren presents a l'ordenació anterior— han ocupat diversos espais als mitjans de comunicació social. El cas més curiós que il·lustra aquest fet el trobem en el primer cicle de l'etapa secundària. Si s'observa el debat que ha desvetllat l'existència d'aquest cicle, un espectador no gaire especialitzat podria arribar a pensar que els nois i les noies d'aquestes edats no estaven escolaritzats abans de la reforma. Sembla com si ara s'hagués descobert l'inici de l'adolescència, etapa difícil i apassionant, plena de sorpreses i amb unes necessitats tutorialis extraordinàries.

Ara bé, aquest article no té com a objectiu analitzar la secundària. Pre-tenc donar elements de reflexió que es converteixin en el príncep de la narració infantil i voldria que cada punt que comentaré a continuació, i des de la perspectiva de la responsabilitat compartida de gestionar un centre de 3-12, siguin petons que tornin els colors a la tènue pal·lidesa de la Blancaneus, adormida per raó de tanta aparent tranquil·litat.

---

* Jaume Cela, mestre i director del CEIP Escola Bellaterra. Membre de l'Associació de mestres Rosa Sensat. És autor de nombroses obres de literatura infantil i juvenil. Ha publicat amb Juli Palou el llibre *Amb veu de mestre*, guardonat amb el premi Rosa Sensat 1993; i amb altres autors, *El tractament de la diversitat en les etapes infantil i primària*.

Adreça professional: CEIP Escola Bellaterra. Campus UAB. 08193 Bellaterra. Tel.: 93 5811030.

Primer petó: el debat del currículum

Poques afirmacions gaudeixen d'un consens tan ampli com aquesta: el currículum de primària i de l'etapa infantil són massa extensos. O, si voleu dir-ho d'una altra manera, no tenim prou temps per acabar els programes, i més ara, que qualsevol col·lectiu, sigui quin sigui el seu àmbit de reflexió i de treball, arriba a la conclusió que cal actuar des de l'escola. Els anomenats eixos transversals, que formen una atapeïda xarxa plena de fils i de nusos —educació per a la salut, educació sexual, educació ambiental, educació per a la pau, educació viària, educació per al consum, etc.— s'han anat afegint als continguts tradicionals de l'escola.

Si un grup d'experts parla de la importància del teatre, sempre hi haurà algú que comentarà el paper fonamental que té l'escola. Si el debat gira a l'entorn de l'oratorïa, sempre hi haurà un ponent que justificarà el paper que té l'escola per millorar les capacitats orals. Si parlem de les ciències naturals, apareixen nous elements que s'hauran de convertir en nous continguts escolars. El món de la informàtica i dels mitjans audiovisuals han obert aixetes lligades a dipòsits de dimensions gegantines que pretendran vessar els seus continguts en els programes escolars.

En aquests moments hi ha criatures que tenen unes agendes més carregades que un primer ministre i si als tres anys no tenen coneixe-

ments d'anglès o no saben nedar com l'enyorat Johnny Weissmuller provoquen serioses preocupacions als seus familiars. Les criatures volen —i necessiten com el pa que mengen o els petons que reben— jugar, però els adults pensem que val més que aprenguin alguna cosa de profit —no fos cas que perdessin el primer tren— i el joc s'interpreta com una pèrdua de temps. Vivim en una societat accelerada, amb ritmes de bogeria que no dubta a sacrificar a l'altar d'un hipotètic futur el present dels nens i de les nenes.

Podria continuar amb més exemples que afecten totes les àrees, però el lector o la lectora pot afegir-hi els exemples de la seva collita que cregui oportuns. Per tant, s'imposa que els equips de mestres reflexionin sobre quins continguts cal prioritzar, quins d'aquests són molt escolars, per dir-ho d'una manera intel·ligible, i quins són una responsabilitat compartida, no exclusiva, en conseqüència, del món de l'escola.

Continuem tenint les mateixes hores de docència, i tot i que els espais educatius —i la percepció social del seu caràcter educatiu— s'han ampliat, convé debatre quines coses són del Cèsar i quines pertanyen a altres àmbits.

En aquest debat, el paper de l'equip directiu és molt senzill d'enunciar i un pèl més complicat de portar a la pràctica. Cal que els equips directius facilitin que els equips de mestres disposin en els seus plans de treball d'un temps reposat, serà tranquil per poder concretar les ne-

cessitats que tenen els nens i les nenes, i, a partir d'aquestes necessitats, decidir, prioritzar i adaptar els continguts més adients.

A més a més, cal saber justificar amb arguments sòlids les seleccions i prioritzacions realitzades perquè les famílies han de saber què aprendran els seus fills i les seves filles, de quina manera ho faran i quan, a més de conèixer el paper que tindrà l'avaluació del procés d'ensenyament-aprenentatge.

No cal dir que aquesta feina —que mai no té un punt final, perquè el currículum és, sobretot, allò que anem fent i deixant de fer cada dia— exigirà organitzacions diverses de treball. Algunes tindran un caràcter horitzontal —els tradicionals departaments, per entendre'ns. D'altres, vertical —el treball per cicles i nivells—, i moments de coordinació, que hauran de ser assumits i integrats en la feina dels equips directius de les escoles.

L'administració haurà de legislar convenientment perquè tot això sigui possible i haurà d'evitar de reduir tot el progrés a un tema de recursos; els recursos encara són molt importants.

Segon petó: el paper dels especialistes

Qui hauria dit que a les escoles de primària tindríem especialistes? Abans es defensava el paper tuto-

rial per damunt de qualsevol altra consideració. Ara ja tenim especialistes de música, d'anglès, d'educació física, d'educació especial i de religió en aquells centres on hi ha demanda. Hi ha veus que reclamen un especialista en educació visual i plàstica i un altre en informàtica.

Ha representat un pas enrere l'existència dels especialistes? Em sembla que no, sempre que es donin dues premisses.

La primera és que el mestre-especialista ho sigui en aquest ordre: primer mestre i després especialista. Ras i curt, l'educació és un camí que s'ha d'assumir des de la globalitat de l'individu que es vol educar.

Per fer realitat aquesta afirmació cal que els mestres-especialistes estiguin integrats a la vida de l'escola. Cal garantir —i l'equip directiu ha d'assumir la responsabilitat de crear les condicions perquè això sigui possible— la coordinació de cada especialitat a la vida de l'escola, tot evitant que cada especialitat sigui una via de tren per on circuli únicament un vehicle: el que porta la càrrega educativa de l'especialitat.

Cada especialista ha d'estar integrat en les organitzacions de coordinació —siguin verticals o horitzontals—, de participació i de gestió dels centres. L'especialista s'ha de convertir en el punt de referència d'un coneixement específic, però sense oblidar que aquest coneixement s'ha d'interrelacionar amb els coneixements de les altres matèries.

La segona premissa és que cal lluitar contra una realitat que es va

imposant a poc a poc en bona part d'aquestes escoles: que els que no siguin especialistes es converteixen en analfabets absoluts de la ciència i de la didàctica de cada especialitat. Abans, afinant o desafinant, a les escoles tothom cantava. Ara no. Només cantem quan arriba l'especialista de música. I a l'inrevés, l'especialista de música només té encomanada la missió d'ensenyar música. Caldria arribar a entendre que el mestre de música pot ser l'encarregat —conjuntament amb el mestre de llengua— d'ensenyar l'accentuació. El mestre d'educació física té algun paper, per exemple, en la interiorització del concepte «espai», interiorització que té un paper primordial en el camp de l'educació visual i plàstica o en les matemàtiques.

Com més globalitzat aparegui, el seu aprenentatge serà més significatiu en relació amb el contingut, i aquesta afirmació, que sempre és important, és imprescindible en aquestes edats.

També és hora que es concretin els guanys en el terreny de la sensibilitat que hi ha en una bona classe de matemàtiques, i els guanys, en el terreny de la intel·ligència, que s'obtenen en una bona classe de música o d'educació física.

Per tant, donem la benvinguda a les especialitats sempre que no ens facin oblidar que els nens i les nenes són formatges formats per cos i ment, per cor i cervell, per intel·ligència i sensibilitat. Les persones no som formatges en porcions per molt necessari que sigui, en segons quins moments, considerar

els coneixements específics que aporta cada camp del coneixement.

Tercer petó: l'avaluació

Aquest és un punt cabdal. Hi ha qui ha afirmat que es pot construir tot l'edifici educatiu partint de la concepció que tinguem de l'avaluació.

S'ha fet molta broma amb la concreció que la reforma ha convertit en normativa. Ara els nens i les nenes poden quedar reduïts a un «progressa adequadament» o a un «necessita millorar».

Tenen bona part de raó els que diuen que tothom progressa adequadament o que tothom necessita millorar. Abans, amb la llista dels «insuficient», «suficient», «bé», «notable» i «excel·lent» —amb les curioses variacions de «be alt», «notable baix» «notable alt», ¿per què no «excel·lent baix», com demanava amb saviesa picaresca un alumne?— pensàvem que tots sabíem de què redimonis parlàvem.

Aquesta creença ens portava a obviar la mare dels ous, que no és cap altra que saber donar raons del punt on es troba el nen o la nena, i d'explicitar —als pares i a les mares i a les mateixes criatures— les accions que impulsarà l'equip de mestres perquè l'alumne avanci i millori totes i cadascuna de les seves capacitats.

Ara vivim un bon moment, perquè els interrogants que es plantejen quan s'ha de concretar el significat dels termes normatius sobre l'avaluació ens obliguen a reflexionar sobre aquest aspecte tan primordial. Ens obliguen a especificar el treball concret que haurem de fer per assolir l'objectiu que he anunciat anteriorment.

En aquest terreny, l'equip de gestió ha d'impulsar el debat en l'equip de mestres perquè es defineixin els criteris que il·luminaran la funció avaluativa, per situar els moments, els processos i els instruments que adoptarem per integrar l'avaluació en el procés d'ensenyament-aprenentatge, i fer que aquesta sigui continua, com diu, per altra banda, la normativa.

Quart petó: la participació

Podem parlar del tema de la participació des de dues vessants. La primera és quan entenem aquest nom com l'actitud que ha de tenir aquell que vol aprendre. Per aprendre qualsevol contingut cal tenir voluntat i ganes. D'alguna manera cal que l'alumne esdevingui subjecte actiu de l'aprenentatge, i perquè això sigui una realitat cal que l'alumne accepti tenir veu en aquest procés.

Per explicitar els coneixements previs, per consensuar i interioritzar els objectius, per acceptar els models d'activitats —per citar només

uns exemples—, hem de possibilitar que els nens i les nenes puguin explicar-se. Cal que els mestres callem més. Hem de descentrar-nos del procés d'aprenentatge i situar les necessitats dels alumnes al bell mig de la nostra pràctica educativa.

Però aquesta concepció de la participació ha d'estar present sigui quina sigui l'ordenació del sistema educatiu, sigui quina sigui l'edat dels alumnes i siguin quins siguin els models que intentem tirar endavant.

En aquest sentit podem afirmar que sense participació de qui ha d'aprendre no s'aprèn i no podem oblidar que l'existència de la institució escolar té sentit justament perquè els éssers humans necessitem aprendre, i que aquest aprenentatge té lloc en un context social. Aprenem sols, però per aprendre ens cal la interrelació amb els coneixements que tenim i la interrelació amb els altres.

Existeix, però, una altra vessant que neix perquè vivim en una societat democràtica i les institucions d'aquesta mena de societats han de ser democràtiques també.

A aquesta vessant li donarem el nom d'«institucional». A l'ordenació anterior, els alumnes de setè i de vuitè estaven representats en el consell escolar. Però aquesta participació es podia convertir en un antídoto que anava en contra de les intencions que justificaven la seva existència. Per evitar-ho, calia que cada aula disposés d'estructures de participació i de debat intermèdies. En aquest sentit, les assemblees de classe permetien crear una xarxa

que feia possible que els alumnes contrastessin i argumentessin les seves opinions i es veiessin obligats a consensuar tot el que pretenien fer amb els altres estaments.

Aquesta estructura primària en tenia una altra: les reunions de delegats i de delegades, que facilitaven la presa de decisions, a més de fer conscient que formem part d'una comunitat que pretén educar en un clima de confiança, on tots i cadascun, tant des del punt de vista individual com col·lectiu, tenim algun grau de responsabilitat.

Aquest era un bon camí, sempre que ens donessin les condicions que he anunciat anteriorment, per assolir índexs més elevats d'autonomia i per facilitar la percepció que som poca cosa sinó som amb els altres.

La nova ordenació no preveu —però tampoc no impedeix— la participació dels alumnes en les estructures de govern i de participació de les escoles. Per tant, podem caure en el perill de deixar de banda la veu dels alumnes.

Des de l'equip de gestió del centre cal mantenir obertes totes les portes i totes les finestres perquè els alumnes sàpiguen que la seva veu serà escoltada. Cal que tinguin el convenciment que les nostres actuacions estan al seu servei i que el primer component d'aquest servei és estar amatents a escoltar les seves demandes i a facilitar-los l'elaboració d'estructures de comunicació i de decisió.

La participació al consell d'escola no ha de ser el punt de partida,

sinó que ha de ser el punt d'arribada. Entremig hi ha les assemblees de classe i les reunions de delegats i de delegades, amb la participació dels mestres i dels membres de l'equip de gestió, que tenen encomanada la missió d'ensenyar i de fer viu aquest valor que està a la base d'una societat que es diu i es vol democràtica.

Blancaneus comença a bellugar-se

L'etapa primària ha de tenir present que un dels objectius primordials en una societat que té un ritme de canvis tan accentuat és el de mantenir viva la il·lusió per aprendre. Convé que tinguem clar que l'etapa formativa no té un punt final. Vivim en una societat que ens exigeix una actitud de formació permanent, i perquè això sigui possible cal donar sentit, sobretot en el present dels alumnes, a totes les activitats que plantejem. L'escola es converteix en una mena de laboratori on podem assajar formes de vida socialment necessàries amb continguts significatius.

Cal pensar que estem compromesos en la feina de treballar per construir una societat i unes persones el més sàvies possible, entenent per saviesa no la simple acumulació de coneixements descontextualitzats, sinó saber anar pel món amb els cinc sentits ben oberts.

Però de poca cosa serveix la saviesa si no s'associa a la bondat. Un filòsof afirmava que l'objectiu principal de qualsevol concepció educativa era evitar la repetició d'Auschwitz. Gent sàvia, però que posin aquesta saviesa al servei dels altres, que entenguin que el seu camí a la vida té sentit com més col·lectiu sigui. Que posin al servei dels altres el seu projecte de vida.

Però aquestes afirmacions en necessiten una altra, si no vol coixejar. La tercera pota és la felicitat. Tot això que he dit s'ha de donar en un marc de felicitat. Si assegurem aquests tres suports podrem exigir qualsevol mena d'esforç als nostres alumnes, a les seves famílies, als

nostres companys de claustre i, és clar, a nosaltres mateixos.

Ben segur que la Blancaneus necessita algun petó més dels que jo he enunciat, però aquests quatre em semblen imprescindibles.

Paraules clau

Educació primària

Disseny curricular

Distribució del professorat

Avaluació

Participació

Abstracts

En el debate que ha generado la nueva ordenación del sistema educativo, las etapas de educación infantil y primaria han quedado medio olvidadas, como si la nueva ordenación no conllevara ningún cambio. En este artículo se revisan algunas de las cuestiones relevantes que nos ayudarán a conseguir el objetivo de crear una escuela 3-12 de calidad, al servicio de todos los niños y de todas las niñas.

Dans le débat que la nouvelle organisation du système éducatif a suscité, les étapes d'éducation maternelle et primaire se sont vues à moitié oubliées comme si la nouvelle organisation ne comportait aucun changement. Dans cet article, certaines des questions importantes qui nous aideraient à atteindre l'objectif de créer une école de 3 à 12 ans de qualité au service de tous les garçons et de toutes les filles sont passées en revue.

In the debate over the new education system reforms, nursery and primary education have been largely forgotten, as though they were not changed by the new system. In this article, some of the relevant subjects are reviewed to help attain the objective of creating a quality 3-12 school, to serve all boys and girls.